

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-1>

УДК 338.24:330.341.1(477)

РЕЗИЛЬЄНТНА SMART-ЕКОНОМІКА ЯК БАЗА ВІДНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

RESILIENT SMART-ECONOMIC AS A BASIS FOR THE RESTORATION OF THE SOCIO-ECONOMIC SYSTEM OF UKRAINE

Перегида Юлія Андріївна

доктор економічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
Міжрегіональна Академія управління персоналом
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1434-2509>

Чалюк Юлія Олексіївна

доктор економічних наук, доцент,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4128-392X>

Perehuda Yuliia

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Interregional Academy of Personnel Management

Chaliuk Yuliia

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

У науковій статті доведена важливість поєднання Smart та резильєнтної моделей розвитку соціально-економічних систем (СЕС) різного рівня у межах нової резильєнтної smart моделі розвитку. Розкрито особливості формування і наслідки використання резильєнтної smart-економіки (PSE) для соціально-економічних систем різного рівня. На основі визначення сутності термінів «Smart-економіка» та «резильєнтна економіка» надано визначення сутності терміну «резильєнтна smart-економіка». Визначено переваги та недоліки концепції Smart-економіки та концепції резильєнтної економіки. Доведена необхідність переходу соціально-економічної системи України на резильєнтну smart модель розвитку. Визначено мету і завдання переходу на резильєнтну smart модель розвитку СЕС України. Визначено можливості використання резильєнтної smart-економіки для відновлення соціально-економічної системи України. Сформовано комплекс заходів переходу на резильєнтну smart модель розвитку соціально-економічної системи України.

Ключові слова: діджиталізація, повоєнне відновлення, резильєнта економіка, смартизація економіки, соціалізація, соціально-економічний розвиток.

The scientific article has proven the importance of combining SMART and resilient development models of socio-economic systems (SES) at different levels within the resilient Smart development model. The features of the formation and consequences of using a resilient smart economy (RSE) for socio-economic systems at various levels have been revealed. Based on the definition of the terms "smart economy" and "resilient economy," the essence of the term "resilient smart economy" has been defined. The necessity of transitioning Ukraine's socio-economic system to a resilient smart development model has been confirmed. The goal and objectives of transitioning to a resilient smart model for the development of Ukraine's socio-economic system have been defined. A set of measures for implementing this transition has been developed. The emergence of the Smart Economy concept was caused by an attempt to combine into a single whole all possible ways of developing socio-economic systems in the post-industrial economy (innovation, digitalization, socialization, greening, transition to "blue" business conditions, development of human capital, Industry 4.0, Industry 5.0). The concept of a resilient economy became a reaction to the growing turbulence in the functioning of socio-economic systems at various levels, caused by climate change, political events, pandemics, growing social tension, and the increase in the number of military conflicts, especially with regard to Russian military aggression against Ukraine. Ensuring post-war

effective socio-economic development of Ukraine requires the search and implementation of new development models, where the most suitable model is one that combines the Smart Economy and Resilient Economy models. The introduction of a resilient smart development model for the socio-economic system of Ukraine will allow accelerating the processes of post-war recovery based on the smartization of socio-economic relations with an emphasis on socialization and digitalization. Prospects for further research lie in revealing the features of the transformation of individual components of the socio-economic system of Ukraine within the framework of the transition to a resilient smart model of development.

Keywords: digitalization, post-war recovery, resilient economy, economic smartization, socialization, socio-economic development.

Постановка проблеми. Сучасне функціонування соціально-економічних систем різного рівня супроводжується пошуком нових можливостей для забезпечення їх стійкого довгострокового розвитку. В цих умовах науковці та економісти-практики намагаються розробити та запровадити нові моделі економічного розвитку. Наразі можливо виділити: індустріальну модель розвитку [1]; постіндустріальну модель розвитку [2]; цифрову модель розвитку [3]; «зелену» модель розвитку [4]; соціальну модель розвитку [5]; соціально-орієнтовану модель розвитку [6]. Наявність у наведених моделей економічного розвитку значних недоліків стимулює подальший пошук можливих шляхів розвитку соціально-економічних систем різного рівня, де цікавими є моделі *Smart-економіки* та *резильєнтної економіки*.

Поява наукових підходів, що пояснюють і характеризують Smart та резильєнтну економіку є реакцією наукової спільноти, бізнесу та державних інститутів на трансформацію економічних відносин, конкуренції та зростання нестабільності світової, міжнародних та національних соціально-економічних систем. При цьому концепції Smart-економіки та резильєнтної економіки мають свої беззаперечні переваги: концепція Smart-економіки є універсальною та охоплює всі нові напрями розвитку економічних систем; концепція резильєнтної економіки акцентує увагу на забезпеченні розвитку соціально-економічних систем в умовах економічних викликів, що повторюються.

Україна, яка знаходилась під впливом трьох соціально-економічних викликів (економічна криза 2014–2017 років; пандемія 2019–2020 років; російська військова агресія з 2022 року), а також наявність критично великої сукупності хронічних та поява нових проблем соціального і економічного характеру, потребує пошуку нового шляху розвитку, який би у середньостроковій перспективі забезпечив підвищення економічної стійкості, трансформацію соціальної системи, швидке відновлення національної економіки, нові кон-

курентні можливості для країни, підприємств. В цих умовах значний науковий та практичний інтерес викликає дослідження можливостей використання моделей Smart-економіки та резильєнтної економіки для забезпечення відновлення соціально-економічної системи України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості та проблематику резильєнтної економіки розкривали у своїх наукових дослідженнях наступні вчені: Б. Ейхенгрін, Д. Парк та К. Шін [7]; Д. Череватський [8]; В. Близнюк, С. Шумська, Т. Бурлай, О. Борзенко та А. С. Аргіріу [9]; І. Лещух [10] та інші. Серед досліджень у сфері Smart-економіки можна виділити напрацювання: Е. Франк та Г. А. Фернадез-Монтесінос [11]; І. Д. К. Аріфан, А. Сафітрі, Х. Фазлуррахмін, Г. К. Чен, А. Н. Масром та Ф. Харісма [12]; Н. Куцмус та О. Макаренко [13]; І. Унінець [14] та інших вчених. Також, авторський колектив підкреслює необхідність поєднання двох концепцій в одну з метою отримання синергетичного ефекту для соціально-економічних систем різного рівня, а також для використання нової концепції резильєнтної smart-економіки у контексті розробки шляхів відновлення української економіки.

Формулювання цілей статті. На основі дослідження концепцій Smart та резильєнтної економік визначити можливості використання резильєнтної smart-економіки для відновлення соціально-економічної системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трансформація економічних відносин на різних рівнях функціонування соціально-економічних систем (світова, міжнародні, національні, регіональні, галузеві, місцеві, об'єднання підприємств, локальні, окремі підприємства та домашні господарства), а також пошук нових інклюзивних шляхів для розвитку національних економік в умовах зростання економічної турбулентності призвели до появи та зростання підтримки двох концепцій забезпечення економічного

розвитку: Smart-економіки та резильєнтної економіки. Поява концепції Smart-економіки була викликана намаганням поєднати у єдине ціле всі можливі шляхи розвитку соціально-економічних систем у постіндустріальній економіці (інновації, диджиталізація (цифровізація), соціалізація, екологізація, перехід на «блакитні» умови ведення бізнесу, розвиток людського капіталу, Індустрія 4.0, Індустрія 5.0) [7; 8; 9; 10]. Концепція резильєнтної економіки стала реакцією на зростання турбулентності у функціонуванні соціально-економічних систем різного рівня, що викликані змінами клімату, екоцитом, політичними подіями, пандемією, зростанням соціальної напруги, нарощуванням кількості військових конфліктів, а також широкомасштабним вторгненням росії в Україну з 24 лютого 2022 року [11; 12; 13; 14].

Значна увага наукової спільноти, державних інститутів та економістів-практиків до концепцій Smart-економіки та резильєнтної економіки викликана їх перевагами. Серед головних *переваг* концепції *Smart-економіки* можливо виділити: можливість сформувати інклюзивні умови для розвитку будь-якої соціально-економічної системи, у тому числі економіки окремої країни; можливість органічно поєднати вирішення соціальних та економічних проблем і забезпечити ефективний розвиток соціально-економічної системи, як країни, так і окремого суб'єкта підприємництва; диджиталізація та використання інновацій впливають на підвищення ефективності розробки і реалізації управлінських рішень; значні акценти на екологізації та соціалізації всіх економічних процесів. До *переваг* концепції *резильєнтної економіки* слід віднести: можливість її використання для всіх видів соціально-економічних систем та національних економік; високу ефективність у пошуку та усуненні «вузьких» місць розвитку соціально-економічних систем; боротьбу з «пасткою бідності» та інституційними пастками; зростання стійкості соціально-економічних систем до економічних, соціальних та екологічних викликів; зменшення шоків в межах трансформаційних процесів, що відбуваються у соціально-економічних системах.

З іншої сторони концепції Smart-економіки та резильєнтної економіки мають недоліки, які необхідно враховувати в межах їх використання. Ключовими *недоліками* концепції *Smart-економіки* є: необхідність забезпечення відповідного рівня підготовки суспільства,

державних інститутів, державних службовців, підприємців, працівників для ефективної реалізації всіх складових концепції; значна протидія реалізації складових концепції зі сторони частини суспільства; ймовірність появи нових інституційних пасток; можливість розвитку соціально-економічних систем у певний проміжок часу без зростання економічних та соціальних показників; низька ефективність реакції на економічні виклики. До *недоліків* концепції *резильєнтної економіки* слід віднести: можливість зміщення акцентів з соціально-економічного розвитку на забезпечення стійкості; гальмування запровадження ESG-управління (Environmental, Social and Corporate Governance) у функціонування соціально-економічних систем різного рівня, особливо національних; уповільнення інвестиційної підтримки інноваційної діяльності в межах зменшення ризиків; недостатня ефективність стимулювання соціально-економічного розвитку.

Підсумовуючи розгляд переваг та недоліків концепцій Smart-економіки (SE) та резильєнтної економіки (PE) відмічаємо їх різнонаправленість і можливість використання разом для отримання синергетичного ефекту, підвищення ефективності, результативності та забезпечення інклюзивного розвитку соціально-економічних систем (SEC) різного рівня з акцентом на національні (рис. 1).

Відмічаємо ключове значення суспільства, державних інститутів та бізнес-організацій для формування резильєнтної smart-економіки, що базується на відповідній підготовці людських ресурсів (рис. 1).

Враховуючи наведене та спираючись на дослідження вітчизняних і закордонних вчених [7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14], можемо сформулювати визначення термінів «Smart-економіка» та «резильєнтна економіка».

Під *Smart-економікою* слід розуміти формування і реалізацію умов для стійкого розвитку соціально-економічних систем різного рівня на основі запровадження інновацій, диджиталізації всіх сфер системи, дотриманні принципів екологізації (зелена економіка), соціалізації (соціальна та соціально-орієнтована економіка), циркулярності, де нарощування людського капіталу є базисом для розвитку SEC.

Під *резильєнтною економікою* слід розуміти формування і реалізацію умов для стійкого розвитку соціально-економічних систем різного рівня на основі забезпечення гнучкості, швидкої та ефективної реакції на

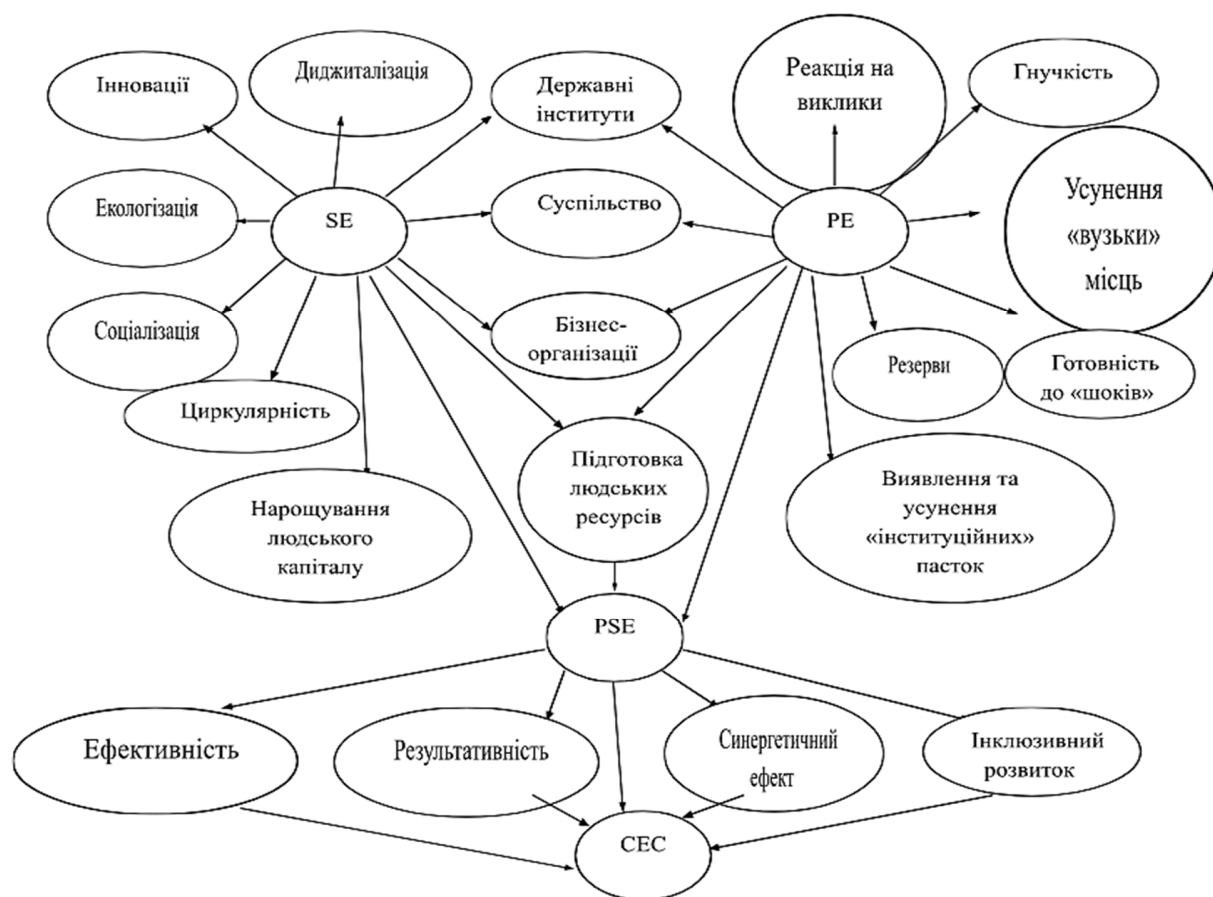

Рис. 1. Формування та наслідки використання резильєнтної smart-економіки (PSE) для соціально-економічних систем (SEC) різного рівня

Джерело: сформовано авторами

соціально-економічні виклики, виявлення і усунення «вузьких» місць у економічних відносинах, готовності до економічних та соціальних шоків, виявлення та усунення інституційних пасток, підготовки людських ресурсів в межах суспільства, державних інститутів та бізнес-організацій.

Отже, під *резильєнтною smart-економікою* слід розуміти формування і реалізацію умов для стійкого, ефективного, інклюзивного та результативного розвитку SEC різного рівня на основі отримання синергетичного ефекту від запровадження інновацій, диджиталізації всіх сфер системи, дотриманні принципів екологізації, соціалізації, циркулярності, нарощування людського капіталу, забезпечення гнучкості, швидкої та ефективної реакції на соціально-економічні виклики, виявлення і усунення «вузьких» місць у економічних відносинах, готовності до економічних та соціальних шоків, виявлення та усунення інституційних пасток, підготовки людських ресурсів

в межах суспільства, державних інститутів та бізнес-організацій.

Для України, яка з 2014 року перебувала під впливом трьох послідовних соціально-економічних викликів (економічна криза 2014–2017 років; пандемія 2019–2020 років; російська військова агресія з 2022 року) та наразі потребує пошуку ефективних концепцій розвитку соціально-економічної системи країни, запровадження резильєнтної smart-економіки буде нести значні перспективи, особливо з врахуванням необхідності забезпечення швидкого поствоєнного відновлення в умовах постійних гібридних агресивних дій зі сторони блоку країн на чолі з країною агресором.

Метою переходу на резильєнтну smart модель розвитку SEC України повинно бути забезпечення високої стійкості національної економічної системи та систем нижчого рівня на основі смартизації економічних відносин в межах поствоєнного відновлення.

Ключовими задачами переходу на резильєнтну smart модель розвитку СЕС України повинні виступати: 1) підготовка соціально-економічної системи країни до постійних гібридних агресивних дій зі сторони блоку країн на чолі з країною-агресором; 2) нарощування диджиталізації та інноваційної активності всіх складових СЕС країни з акцентом на бізнес-одиниці; 3) формування та розвиток соціальної складової соціально-економічної системи країни в межах забезпечення гармонійного усунення соціальних проблем у пост-воєнний період; 4) розвиток СЕС на основі екологізації та циркулярності, як нового базису побудови суспільних, соціальних та економічних відносин; 5) нарощування людського капіталу та підготовка людських ресурсів в межах реалізації мети і задач PSE; 6) нарощування гнучкості та швидкості реакції на «шоки» і соціально-економічні виклики суспільства, державних інститутів та бізнес-одиниць; 7) недопущення та боротьба з інституційними пастками на всіх рівнях та у всіх складових соціально-економічної системи країни.

Для переходу на резильєнтну smart модель розвитку СЕС України потрібно реалізувати комплекс заходів, що будуть включати:

1. Трансформацію відносин державних інститутів з суспільством та бізнес-одиницями на основі запровадження «блакитних» (замість «багрових») зв'язків, що базуються на диджиталізації.

2. Формування сукупності стимулів від суспільства, державних інститутів та бізнес-одиниць щодо прискорення смартизації економічних відносин.

3. Розвиток та підтримка соціальної економіки, як основи соціальної підтримки людей, що постраждали від російської військової агресії, у тому числі на основі трансформації волонтерського руху.

4. Розширення конкурентного доступу до інвестиційних ресурсів, що призначаються для розробки і запровадження інновацій у

суспільні відносини, державне управління та підприємницьку діяльність з акцентом на диджиталізацію, екологізацію та соціалізацію.

5. Інтеграцію економічної складової та smart-елементів у посилення національної безпеки і обороноздатності країни, у тому числі за рахунок нарощування запровадження інновацій та диджиталізації.

Відмічаємо можливість поєднання двох концепцій розвитку економічних (соціально-економічних) систем різного рівня у єдину концепцію резильєнтної smart-економіки. Наголошуємо на критичній актуальності переходу СЕС України на резильєнтну smart модель розвитку в межах забезпечення ефективного і швидкого пост-воєнного відновлення.

Висновки. Забезпечення поствоєнного ефективного соціально-економічного розвитку України потребує пошуку і реалізації нових моделей розвитку, де найбільш придатною є модель, що поєднує у собі моделі Smart-економіки та резильєнтної економіки. Запровадження резильєнтну smart моделі розвитку для соціально-економічної системи України дозволить прискорити процеси повоєнного відновлення на основі смартизації соціально-економічних відносин з акцентом на соціалізацію та диджиталізацію, а також підвищити стійкість СЕС країни до економічних та соціальних «шоків» і викликів.

Проведене дослідження дозволило надати теоретичну характеристику концепціям Smart та резильєнтної економік, визначити особливості резильєнтної smart-економіки, а також сформулювати рекомендації для використання резильєнтної smart-економіки для повоєнного відновлення соціально-економічної системи України.

Перспективи подальших досліджень на основі і з використанням наукових результатів проведеного дослідження, полягають у розкритті особливостей трансформації окремих складових соціально-економічної системи України в межах переходу на резильєнтну smart модель розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Peretto P.F. Industrial development, technological change, and long-run growth. *Journal of Development Economics*. 1999. Volume 59, Issue 2. Pp. 389-417.
2. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. *American Journal of Sociology*. 1974. Volume 80, Issue 1. Pp. 230-242.
3. Al-Zoubi W. K. Economic Development in the Digital Economy: A Bibliometric Review. *Economies*. 2024. Volume 12(3). URL: <https://www.mdpi.com/2227-7099/12/3/53> (дата звернення 03.06.2025).

4. Khan R. Z., Razak L. A., Premaratne G. Green growth and sustainability: A systematic literature review on theories, measures and future directions. *Cleaner and Responsible Consumption*. 2025. Volume 17. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666784325000257> (дата звернення 03.06.2025).
5. Thompson M. *Social Economy and Social Enterprise*. International Encyclopedia of Human Geography (Second Edition). 2020. P. 239–247.
6. Гріневська С. М. Соціоекономіка й соціальна орієнтація економіки: відмінності та спільні концептуальні основи. *Український соціум*. 2012. № 1(40). С. 141–150.
7. Eichengreen B., Park D., Shin K. Economic resilience: Why some countries recover more robustly than others from shocks. *Economic Modelling*. 2024. Volume 136. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264999324001044> (дата звернення 03.06.2025).
8. Череватський Д. Ю. Резильєнтність економіки та економіка резильєнтності. *Економіка промисловості*. 2023. № 1 (101). С. 31–39.
9. Близнюк В., Шумська С., Бурлай Т., Борзенко О., Аргіріу А.-С. Резильєнтність соціально-економічної системи: стратегія і тактика мінімізації нерівностей українського суспільства. *Журнал Європейської економіки*. 2024. № 4 (91). Том 23. С. 583–602.
10. Лещух І.В. Еволюція теоретичних підходів до дослідження соціально-економічної резильєнтності країни та регіонів в умовах нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 61. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-50> (дата звернення 03.06.2025).
11. Frank E. and Fernández-Montesinos G.A. Smart City = Smart Citizen = Smart Economy? : An Economic Perspective of Smart Cities. 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/341805385_Smart_City_Smart_Citizen_Smart_Economy_An_Economic_Perspective_of_Smart_Cities (дата звернення 03.06.2025).
12. Arifah I.D.C., Safitri A., Fazlurrahman H., Chen G.K., Masrom A.N., Kharisma F. Smart Economy Implementation in Supporting SMEs Growth: Case Study in Indonesia & Malaysia Smart Cities. *International Seminar on Research of Information Technology and Intelligent Systems (ISRITI)*. 2022. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/10053000> (дата звернення 03.06.2025).
13. Куцмус Н. М., Макаренко О. М. Концепція «smart-економіки» : виклики та перспективи для бізнесу в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 67. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-156> (дата звернення 03.06.2025).
14. Унінець І. М. Методичні підходи до оцінки смартекономіки. *Соціальна економіка*. 2020. Випуск 60. С. 47–54.

REFERENCES:

1. Peretto P. F. (1999) Industrial development, technological change, and long-run growth. *Journal of Development Economics*. Volume 59, Issue 2. P. 389–417.
2. Bell D. (1974) The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. *American Journal of Sociology*. Volume 80, Issue 1. P. 230–242.
3. Al-Zoubi W. K. (2024) Economic Development in the Digital Economy: A Bibliometric Review. *Economies*. Volume 12(3). Available at: <https://www.mdpi.com/2227-7099/12/3/53> (accessed June 3, 2025).
4. Khan R. Z., Razak L. A., Premaratne G. (2025) Green growth and sustainability: A systematic literature review on theories, measures and future directions. *Cleaner and Responsible Consumption*. Volume 17. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666784325000257> (accessed June 3, 2025).
5. Thompson M. (2020) *Social Economy and Social Enterprise*. International Encyclopedia of Human Geography (Second Edition). P. 239–247.
6. Hrinevska S. M. (2012) Sotsioekonomika i sotsialna oriientatsiia ekonomiky: vidminnosti ta spilni kontseptualni osnovy [Socioeconomics and social orientation of the economy: differences and common conceptual foundations]. *Ukrainskyi sotsium*, no. 1(40), pp. 141–150.
7. Eichengreen B., Park D., Shin K. (2024) Economic resilience: Why some countries recover more robustly than others from shocks. *Economic Modelling*. Volume 136. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264999324001044> (accessed June 3, 2025).
8. Cherevatskyi D. Yu. (2023) Rezyliientnist ekonomiky ta ekonomika rezyliientnosti [Economic resilience and the economics of resilience]. *Ekonomika promyslovosti*, no. 1 (101), pp. 31–39.
9. Blyzniuk V., Shumska S., Burlai T., Borzenko O., Arhiriu A.S. (2024) Rezyliientnist sotsialno-ekonomichnoi systemy: stratehiia i taktyka minimizatsii nerivnostei ukrainskoho suspilstva [Resilience of the socio-economic system: strategy and tactics for minimizing inequalities in Ukrainian society]. *Zhurnal Yevropeiskoi ekonomiky*, no. 4 (91), vol. 23, pp. 583–602.

10. Leshchukh I. V. (2024) Evoliutsiia teoretychnykh pidkhodiv do doslidzhennia sotsialno-ekonomichnoi rezylentnosti krainy ta rehioniv v umovakh nestabilnosti [Evolution of theoretical approaches to the study of socio-economic resilience of the country and regions in conditions of instability]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 61. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-50> (accessed June 3, 2025).
11. Frank E. and Fernández-Montesinos G.A. (2020) Smart City = Smart Citizen = Smart Economy? : An Economic Perspective of Smart Cities. Available at: https://www.researchgate.net/publication/341805385_Smart_City_Smart_Citizen_Smart_Economy_An_Economic_Perspective_of_Smart_Cities (accessed June 3, 2025).
12. Arifah I.D.C., Safitri A., Fazlurrahman H., Chen G.K., Masrom A.N., Kharisma F. (2022) Smart Economy Implementation in Supporting SMEs Growth: Case Study in Indonesia & Malaysia Smart Cities. *International Seminar on Research of Information Technology and Intelligent Systems (ISRITI)*. Available at: <https://ieeexplore.ieee.org/document/10053000> (accessed June 3, 2025).
13. Kutsmus N. M., Makarenko O. M. (2024) Kontsepsiia «smart-ekonomiky»: vyklyky ta perspektyvy dla biznesu v umovakh hlobalizatsii [The concept of "smart economy": challenges and prospects for business in the context of globalization]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 67. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-156> (accessed June 3, 2025).
14. Uninets I. M. (2020) Metodychni pidkhody do otsinky smartekonomiky [Methodological approaches to assessing smart economy]. *Sotsialna ekonomika*, no. 60, pp. 47–54.